

הרב שלמה אבינר

העישון לפי ההלכה

1. אחרי שהרופאים הוכיחו שיש מדה מסוימת של סכנה בעישון, פשוט שאסור, כמו שכתוב "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם"¹. ואפילו אם לא היה בזה סכנת נפשות אלא רק נזק בריאותי, גם היה אסור, כדברי הרמב"ם: "הואיל והיות הגוף בריא ושלם, מדרכי ד' הוא, לפיכך צריך האדם להרחיק עצמו מדברים המאבדים את הגוף"². אמנם אולי מותר לעשן כמות קטנה מאד של סיגריות, אם קובעים עליה הרופאים שאין בה נזק בריאותי³.

2. אמנם הג"ר משה פיינשטיין כתב שאינו אסור "מאיסור סכנתא, מכיון דדשו רבים, כבר איתא בגמרא בכה"ג שומר פתאים ד' ובשבת קכ"ט ובגדה לא"³. אבל אין דבריו מחוורים, שהרי מדובר שם בגמרא בסכנה סגולית או רחוקה מאד, כגון הקזת דם ביום שני וחמישי⁴, משמש מטתו ביום תשעים⁵, ברית מילה ביום מעונן⁶ או אוכל תאנה שניטל העוקץ שלה ואינו חושש משום גלוי⁷. אבל לא בסכנה ברורה שהוכיחו רופאים בעשרות מחקרים. על זה לא נאמר שומר פתאים ד' אלא "ערום ראה ונסתר, ופתיים עברו ונענשו"⁸, ויש לומר שכשנת תשכ"ד כאשר כתב הג"ר משה פיינשטיין את תשובתו, טרם הובררה סכנת העישון בצורה ודאית. ונמסר לי על ידי תלמיד חכם שהגרמ"פ פירסם בישיבתו ובישיבות אחרות, דף בו הוא מודיע שפסק דינו נאמר על יסוד ידיעות שנמסרו לו אז שאין סכנה ברורה, ולא לאור המידע החדש שהתפרסם מאז⁸.

3. עוד כתב הגרמ"פ: "כפרט שכמה גדולי התורה מדורות שעברו ובדורנו מעשנים". גם זה אינו מחזור. מגדולי ישראל מדורות עברו, ודאי שאין ראייה, כיוון שאז עוד לא ידעו שהעישון מזיק, ואדרבה סברו שהוא מבריא ומרפא⁹. אמנם גם מגדולי הדור שלנו שמעשנים אין ללמוד הלכה, שהרי לא תמיד לומדים הלכה מפי

1. ברכות לב ב.

2. רמב"ם דעות ד א.

3. אמנם כיום סבורים הרופאים, לאור מחקרים חדישים, שגם כמות קטנה של סיגריות גורמת נזק בריאותי. ראה למשל ספר אסיא ה, עמ' 228 והמקור בהערה 8 שם. — העורך.

4. אנר"מ י"ד ח"ב מט.

5. שבת קכט א.

6. נדה לא.

7. יבמות עב א.

8. ע"ז ל ב.

9. משלי כב ג.

10. ראה עוד בספר אסיא ה, עמ' 244 הערה 53. — העורך.

11. אורחות חיים סי' תפא. אשל אברהם סי' תקסז.

מעשה, כפי שאמרו חז"ל: "אין למדין הלכה מפי מעשה, עד שיאמרו לו הלכה למעשה"¹⁰. ויכולות להיות הרבה סיבות לכך שתלמיד חכם גדול מעשן. יתכן שהוא מעשן כמות מועטת שאין בה סכנה לדעת רופאים¹¹, או שאינו יודע שיש בכך סכנה, או שהתרגל ולא יכול לפרוש¹¹. ואדרבה הרב דסלר העיד על עצמו שעישן, אף על פי שהיה מודע לכך שהדבר מזיק לו ביותר, ובכל זאת לא הצליח לפרוש, עד שלבסוף התגבר¹².

4. ומה שאמר לי משהו שאין לאסור עישון מפני שהוא גורה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה — בודאי אינו שייך, כי אין כאן גזירה חדשה, אלא הכרעה הלכתית שעישון נכלל בדברים האסורים משום סכנה. וכבר אמרו דרך צחות שבודאי ראותיו של אדם אינן מתחשבות בכך שרוב בני-אדם אינם יכולים לפרוש מעישון!

5. וכן יש טוענים שהיזק העישון אינו ודאי, והרבה מעשנים כבדים מתהלכים בריאים עד סוף ימיהם. גם זו אינה טענה, שהרי גם לספק סכנת נפשות אין להכנס, ומחללים שבת גם על ספק פיקוח נפש.

6. אמנם בספר לב אברהם כתב: "שאי אפשר לאסור העישון על פי דין תורה, כי אינם מזיקים רק כעבור שנים"¹³. כיוון שכל סיגריה לחוד אינה מזיקה, אלא רק הפעולה המצטברת, לכן אי אפשר לאסור¹³. זו סברא מחודשת ולא צויין שם מה מקורה. אמנם היא מופיעה בשם הגרש"ז אורבך והגר"ע יוסף ואם כבר הורו זקנים, נקבל. אבל הוא בעצמו מוסיף: "מאד מאד צריך אדם להרחיק עצמו ולהזהר מעישון סיגריות כי... מזיקים הם לגוף עד כדי סכנת נפשות במשך הזמן"¹³. אם כן, הוא מודה שעישון מזיק עד כדי סכנת נפשות, אבל בכל זאת אי אפשר לאסורו מן הדין.

7. וכן הביא שם בשם הגרש"ז אורבך "שהרי כתב הרמב"ם בהלכות דעות על כמה מיני מאכל שהם רעים ביותר והרי הם לגוף כמו סם מוות. ואפילו הכי כתב: 'וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם', ולא כתב לשון איסור"¹⁴. גם דברים אלו אינם מוכרחים, כי בודאי שאם אוכל מהם רק לפעמים, אין סכנה, ובכל זאת ראוי שלא לאוכלם לעולם. אבל לאכול בתמידות ודאי אסור אם אמנם הם כסם המוות. וכן עישון בכמות מועטת אינו מסוכן¹⁵. ויש מקום להוסיף שיש אולי הבדל בין מאכלים רעים ובין עישון, כי האורגניזם מתגבר על מאכלים אלו ומחזיר את הגוף

10. ב"ב קל ב.

11. עי' ס' אבני שיש לגר"י רוטמן עמ' 17.

12. מכתב מאליהו ח"א 79, 111, 225.

13. לב אברהם ח"ב עמ' לה.

13א. ראה מה שכתב הגר"ם פיינשטיין זצ"ל, ספר אסיא ה עמ' 250, שגם עישון מועט, שבעצמו אינו מזיק, מצטרף עם עשן נוסף לחיוב ממון ולאיסור גזיקין.

— העורך.

14. לב אברהם ח"ב עמ' יו.

לבריאותו, מה שאין כן בנוק העישון שהוא מצטבר. למעשה, מעשן בקביעות סופג תוך כמה שעות הרבה יותר מן המנה הממיתה של ניקוטין, ובכל זאת אין הרעלת ניקוטין, כי הוא נקלט בכמויות קטנות שהאורגניזם מפרק בצורה רציפה. אבל ההשפעה על הריאות ועוד כמה איברים היא בלתי הפיכה.

8. יש שרצו להוכיח מדברי הרמב"ם: "הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות"¹⁵, שאינו איסור מן התורה אלא מדרכנן. גם זה אינו מחזור, שהרי לא מדובר שם על סכנה ישירה, אלא על גזרות חכמים מפני דברים שסכנתם רחוקה. למשל: "לא יניח אדם פיו על הסילון (צינור) המקלה מים וישתה, ולא ישתה בלילה מן הנהרות והאגמים, שלא יבלע עלוקה והוא אינו רואה;... אסור לאדם ליתן מעות לפיו פן יש עליהם רוק יבש של... חולים"¹⁵. אדרבה המעיין בדוגמאות אלה, ובעוד דוגמאות המובאות שם, יודה שעישון הרבה יותר מסוכן. אמנם גם אם יודו שעישון אסור מדרכנן, הרי גם זה איסור.

9. יוצא שלעישון מרובה יש דין סכנה ודאית ולא סכנה רחוקה. מחקרים הראו שאחד מתוך עשרה מעשנים ככדים נחלה בלב, מח, כליות או סרטן ריאות. שמונים אחוז מסרטן ריאות נובע מעישון. העובדה שיש עליה תלולה בסרטן הריאות מקבילה למספר המעשנים ההולך וגדל, וכן שמחלה זו מופיעה פי שש אצל מעשנים מאשר לא-מעשנים, ויותר אצל מעשני-סיגריה מאשר מעשני-מקטרת או סיגרה, וכן שהיא נדירה אצל נשים — מראה שיש קורלציה סטטיסטית בין סרטן ריאות ובין עישון.

10. אגב, יש לציין שפירסום מידע רפואי על סכנת העישון לפני כשלושים שנה, לא הביא לירידה בעישון¹⁵. רק מספר מצומצם של אנשים חדל לעשן וגם באופן זמני. אמנם, לעיתים קרובות העישון רק יוצר התרגלות ולא התמכרות, זאת אומרת אינו יוצר תביעה שסיפוקה נעשה צורך גופני, ואז הוא ניתן לריסון ואפשר להיגמל בכוחות עצמו בלי מיחושי הינזרות ניכרים. ובכל זאת הוא מתחבב על אנשים, וכמעט כל אלה שמתחילים לעשן ממשיכים כל ימי חייהם. יש גם להוסיף שאינטרסים כלכליים ופסקאליים מונעים הרחבת ההסברה ונקיטת אמצעים לצמצום העישון.

11. הרבה פעמים, פרסמו רבנים את איסור העישון על פי ההלכה, בארץ ובחוצק לארץ, וכן רופאים דתיים. וכבר כתב החפץ חיים שאסור לחלושי כח לעשן משום "ונשמרתם"¹⁶, אף על פי שבדורו עוד לא הוברר כל הנוק הנגרם על ידי עישון. וכן

15. הלכות רוצח ושמירת נפש יא ה, וכן שולחן ערוך יו"ד סי' קט"ז.

16. כיום מתברר יותר ויותר שהמידע הברור על סכנת העישון מביא להפסקה ולהפחתת עישון משמעותית. ראה למשל ספר אסאי ה, עמ' 258; בסאון חיל הרפואה גליון 10 (כסלו תשמ"ד). עמ' 29-30. — העורך.

16. לקוטי אמרים פי"ז. וזכור למרים פי"י עמ' כח. תורת הבית פ"ד.

- כתב הג"ר חיים דוד הלוי לאסור עישון משום "ונשמרתם"¹⁷. וכמה פעמים יצא הרב יעקב רקובסקי, רב בית-החולים הדסה, להזהיר נגד סכנת העישון.
12. הכלל העולה, שיש להמנע מעישון, בין שנאמר שהוא איסור מן התורה כהגדרת הרמב"ם: "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו, שנאמר: השמר לך ושמור נפשך"¹⁵, בין שנאמר שהוא איסור מדרבנן, בין שנאמר ש"מאד יש להרחיק מכך"¹³ או "ודאי מכיוון שיש חשש להתחלות מזה, מן הראוי להזהר מזה"³. על כל פנים, לכל הדעות היחס לעישון הוא שלילי על פי ההלכה, וכל הדין הוא על דרגת השלילה.
13. ומלבד הנזק הבריאותי, יש עוד כמה מכשולים הלכתיים בעישון, כגון עישון בבית-הכנסת אפילו שלא בשעת תפילה שהוא אסור משום קלות ראש¹⁸.
14. וכן היתר לעישון ביום-טוב אינו כל כך פשוט¹⁹ ובודאי שיש להזהר מחשש כיבוי, כגון: לא להפיל את האפר הצבור בראש הסיגריה שיש בו ניצוצות דולקים²⁰. גם לגבי היתר עישון ביום צום וביחוד בתשעה באב, דנו האחרונים²¹. וכן לפעמים אדם דוחק לסיים את השבת, מפני שהוא להוט לעשן, ונמנע מלהוסיף מחול על הקודש.
15. כיוון שעישון אינו צורך חיוני לאדם, בודאי שיש בו משום בזכוו כסף למי שיכול לחדול מלעשן²², ובודאי שלא להתחיל בכלל.
16. יותר חמור הוא מה שהרבה מעשנים גורמים אי-נעימות לאחרים. ואין זה מספיק לבקש רשות, כי הרבה פעמים אדם "אנוס" על פי הנימוס שלא לסרב או שהוא מתבייש, ונתינת הרשות אינה בלב שלם. וחז"ל אמרו על הפסוק "והאלהים יביא במשפט על כל נעלם"²³ — "אמר רב: זה ההורג כינה בפני חבריו ונמאס בה. שמואל אמר: זה הרק בפני חבריו ונמאס"²⁴. מרוב הרגל יש מעשנים שכבר שכחו שהם גורמים צער לחבריהם. ביחוד בתחבורה הציבורית הינם עוברים על ההוראות שלא לעשן כלל באוטובוס עירוני, ולעשן כלל רק בחלק האחורי של אוטובוס בין-עירוני. יש צורך בהרבה עדינות ורגישות בענין זה. וכן להזהר שלא ללכלך באפר הסיגריות מקומות ציבוריים ופרטיים או לטנף כלים.
17. עשה לך רב ח"ב א.
18. שא"ע אור"ח קנא. שאילת יעבץ ח"ב ס' ט'. ספר החיים לר' חיים פלאגי ס' מה אות ה. ערוך השולחן ס' קנא ה'. כף החיים קנא אות יג.
19. עי' באור הלכה ס' תקי"א. ועי' שמירת שבת כהלכתה יג ז.
20. פשוט.
21. מ"ב סוסי" תקנה וסי' תקסח סע' יב.
22. שבת קמ ב.
23. קהלת יב יד.
24. חגיגה ה א.

17. לא עוד שהמעשנים גורמים לפעמים אי-נעימות לחבריהם, אלא גם גורמים נזק בריאותי, שהרי גם הסובבים אותם סופגים מעשן הסיגריות²⁴. ביחוד אמור הדבר לגבי אנשים שעובדים יחד במקומות סגורים. אין לאדם רשות להזיק לעצמו, ובודאי אין שום הצדקה לכך שמזיק לחברו.
18. אגב, לפעמים אדם מבקש סיגריה מחברו, וכאשר אין חברו נותן לו בלב שלם אלא אנוס על פי הנימוס, יש בזה צד של אבק גול.
19. התחלת העישון אצל צעיר נובעת מרצון להראות שהוא כבר גבר, כיון שבחברה שלנו עישון מוחזק כסימן של גברות; וכן צעירות — מפני שהעישון הוא בטוי לאמנסיפציה החברתית של האשה. וכבר הגדיר החפץ חיים שהעישון — ראשיתו גאווה.
20. ומצאנו בגמרא: "אמר ליה רב לחייא בריה: לא תשתי סמא (אמר רב לחייא בנו: אל תשתו סמים)"²⁵, ופירש רשב"ם: "לא תשתי סמא — אל תשתה סמים, מפני שנקבע להם ווסת (הרגל גופני ונפשי), ויהא לבך שואלך, ותפסיד מאות, ואפילו לרפואה לא תישתי, אם אפשר לרפואה אחרת." וכן פירש רש"י: "לא תשתי סמא — לא תלמד לשתות סמים מפני שנקבע להון ווסת, ויהא לבך שואלך, ותפזר מעות. לישנא אחרינא: לא תהא רגיל לשתות סממנים, כדאמר²⁶ כל מילי דמעלי להאי קשה להאי (כל דבר שמועיל לזה מזיק לזה)". על כל פנים, הזכרנו שעישון אינו יוצר התמכרות ואפשר להגמל ממנו בלי סבל ניכר בכח הרצון, — שהוא הכח היותר פנימי שבאדם.

24. ולכן הגר"ם פיינשטיין וצ"ל אסר בתוקף לעשן בבית המדרש (ראה ספר אסיא ה, עמ' 248-251).
— העורך.

25. פסחים ק"ג א.

26. פסחים מב ב. [וראה גם בעירובין נד א, אמר ר' יהודה בר' חייא וכו']. — העורך.]